

STAD SINT-NIKLAAS

OORLOG IN DE STAD

straat,
straat,
87 doden -
kt, Linde-
mei 1940,
23 oktober
4 doden -
doden -
sterstraat,
45
doden -
straat,
at,
87 doden -
, Linde-
i 1940,

Kroniek van Sint-Niklaas in 1940

PIET VAN BOUCHAUTE

OORLOG IN DE STAD

Kroniek van Sint-Niklaas in 1940

INFORMATIEBROCHURE

Uitgegeven n.a.v.
de vijftigste verjaardag van
de luchtbombardementen op 17 mei 1940

Inhoud

De Verloren Vrede (1919-1939)	6 –8
De Achttiendaagse Veldtocht (10 mei – 28 mei 1940)	9 –11
Kroniek van Sint-Niklaas (januari 1939 – december 1940)	12–24
De evacuatie van Breda (12 mei 1940)	25
Getuigenissen van het bombardement van vrijdag 17 mei 1940 :	
– Eduardus Van Royen	26–27
– Broeder Tarsicius (Broeders Hiëronymieten)	28
– Zuster Laetitia (Berkenboom)	29
– Zuster Marie Gonzaga (O.L.V.-Presentatie)	30
Slachtoffers van de luchtbombardementen te Sint-Niklaas	31–34

Colofon

Deze brochure werd samengesteld naar aanleiding van de herdenking van de slachtoffers van het bombardement te Sint-Niklaas op 17 mei 1990. Er werd aan meegewerkt door J. Bral, L. Dehandschutter, V. Foubert, A. Van der Gucht, R. Heymans, K. Maes, H. Van Ryssen, J. Smet en de diverse getuigen.

Kaft: Herdenkingsmonument van Hubert Minnebo, dat op het Kroonmolenplein wordt opgericht.

Woord vooraf

De vijftigste verjaardag van het tragische bombardement van 17 mei 1940, dat een hoge dodentol eiste en waarbij heel wat huizen tot puin werden herleid, is voor het Stadsbestuur de aanleiding tot een herdenking van alle burgerlijke oorlogsslachtoffers uit onze stad. Het gebeuren van 17 mei 1940 vormt geen geïsoleerd feit. Het is een dramatische schakel in een schokkende reeks gebeurtenissen, die deel uitmaken van onze geschiedenis.

Omdat de kennis omtrent de Tweede Wereldoorlog steeds meer aan het vervagen is en men vooral bij jongeren een soms schrijnende onwetendheid vaststelt, heeft het Stadsbestuur rond de herdenking een brede informatiecampagne opgezet. Om scholen en verenigingen hierbij behulpzaam te zijn, biedt het Stadsbestuur deze beknopte brochure aan.

Naast een aantal merkwaardige getuigenissen van Sint-Niklazenaren en een lijst van de slachtoffers, bevat de brochure een algemeen chronologisch raamwerk, waardoor de bombardementen in een ruimere politieke en sociaal-economische context worden geplaatst.

Hierbij worden op basis van archiefonderzoek nieuwe gegevens over het reilen en zeilen van de stad tijdens de Tweede Wereldoorlog aan het licht gebracht. Een woord van dank aan archivaris-conservator Piet Van Bouchaute, die samen met zijn medewerkers het speurwerk verrichtte, is hier op zijn plaats.

In het besef dat deze brochure een fragmentaire bijdrage vormt tot een historiek van de oorlogstijd in Sint-Niklaas, hopen wij dat zij een bijkomende impuls betekent om naar aanleiding van de herdenkingsmanifestatie van donderdag 17 mei 1990 bijzondere aandacht te besteden aan dit aspect uit het verleden. Het fascisme heeft al tijdens de jaren dertig door terreur, geweld en deportatie onnoemelijk menselijk leed veroorzaakt. Uiteindelijk leidde het autoritaire, anti-democratische ideeëngoed tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, die aan miljoenen mensen het leven kostte. Het bewaren van de herinnering aan deze periode is van groot belang. Alleen op die manier zal men blijvend beseffen hoe waardevol en uniek de democratische samenleving is, die na de oorlog opnieuw werd opgebouwd.

Freddy Willockx,
Burgemeester'

De verloren vrede (1919-1939)

28 juni 1919

De vrede van Versailles wordt ondertekend. De geallieerde eisen tegenover Duitsland zijn zeer hoog en dragen in zich de kiemen van nieuwe moeilijkheden. Grote delen van Duitsland worden verdeeld tussen de omringende landen, vooral Frankrijk (Elzas-Lotharingen), Polen, Tsjecho-Slovakije en België (Eupen-Malmédy). De Rijnstreek wordt door Frankrijk bezet. Duitsland krijgt verbod om een leger te bezitten en een oorlogsindustrie te ontwikkelen. Het wordt verplicht zijn uitsluitende schuld in het conflict te bekennen en alle hieruit voortkomende schade te vergoeden.

10 januari 1920

Als behoeder van de vrede wordt de Volkenbond opgericht.

10 september 1920

Maarschalk Foch en generaal Buat (Frankrijk) en generaal Maglinse (België) sluiten een geheim Frans-Belgisch militair akkoord. Het maakt deel uit van een anti-Duitse omsingelingspolitiek en wordt door een groot deel van de Belgische bevolking met wantrouwen bekeken.

11 januari 1923

Omdat Duitsland op het gebied van de herstelbetalingen in gebreke is gebleven, gaan Franse en Belgische troepen over tot de bezetting van het Roergebied. De bezetting leidt tot een diepe economische crisis in Duitsland.

Nieuwjaarskaart 1939, ontworpen door Otto Hans Beier. De kaart op de achtergrond toont het met Oostenrijk en Südetenland uitgebreide Duitsland.

Exlibris uit 1935 van de Nederlandse Jood Fré Cohen. Het verzinnebeeldt de vrees van de joden voor de bedreiging door het nationaal socialisme.

30 augustus 1924	Her herstelplan van de Amerikaanse generaal Dawes wordt aanvaard; het heeft een reeks internationale leningen ten behoeve van de Duitse economie tot gevolg. Het luidt het begin in van een periode van ontspanning, die tot 1932 blijft duren.
1 december 1925	Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, België en Italië komen tot een akkoord te Locarno. De bestaande toestand wordt erkend en er wordt afgesproken elkaar bij te staan bij een eventuele militaire aanval.
10 september 1926	Duitsland treedt toe tot de Volkenbond.
oktober 1929	De ineensstorting van de Amerikaanse beurs (Wall Street Crash) vormt het begin van een wereldwijde economische depressie. Talloze bedrijven gaan failliet. De werkloosheid stijgt enorm.
30 juni 1930	De geallieerde legers verlaten het Rijngebied, dat een gedemilitariseerde zone blijft.
2 februari 1932	De Internationale Ontwapeningsconferentie wordt geopend.
30 januari 1933	Adolf Hitler, leider van de uiterst-rechtse Nationaal-Socialistische Duitse Arbeiderspartij, wordt aangesteld tot rijkskanselier. Zijn partij behaalde in 1932 een spectaculaire verkiezingszege, met 230 zetels in de Reichstag. Als sterke man speelt hij handig in op de Duitse wrokgevoelens tegenover de winnaars van de Eerste Wereldoorlog. Zijn pijlsnelle politieke opgang betekent meteen het einde van de ontspanning.
14 oktober 1933	Duitsland verlaat de Volkenbond en de Ontwapeningsconferentie.
16 maart 1935	Hitler zegt de militaire verplichtingen van het Verdrag van Versailles op en maakt een aanvang met de Duitse herbewapening. Na de invoering van de algemene legerdienstplicht bedraagt de officiële sterkte van het Duitse leger 550.000 man.
2 mei 1935	Als tegenmaatregel sluiten Frankrijk en de Sovjet-Unie een verdrag.
7 maart 1936	Hitler zegt nu ook het verdrag van Locarno op en bezet de gedemilitariseerde Rijnstreek. Het Duitse leger staat opnieuw aan de Franse en Belgische grenzen en vormt er een grote bedreiging. De Locarno-machten, die te Londen vergaderen, zijn niet bereid tot het uiterste te gaan door de oorlog te verklaren.
14 oktober 1936	België zegt het militair akkoord met Frankrijk op en kiest voor een neutrale buitenlandse koers.
8 juli 1937	Japan begint de oorlog met China.

12 maart 1938

Na een indrukwekkende mediacampagne wordt Oostenrijk bij Duitsland ingelijfd (Anschluss).

29 september 1938

Te München verklaren Frankrijk en Groot-Brittannië zich akkoord met de inlijving van het Duitstalige Sudetenland (Tsjechoslovakije). Het is een nieuwe overwinning voor Hitler, die alle Duitssprekende volkeren onder één gezag in het Duitse rijk wil bijeenbrengen.

15 maart 1939

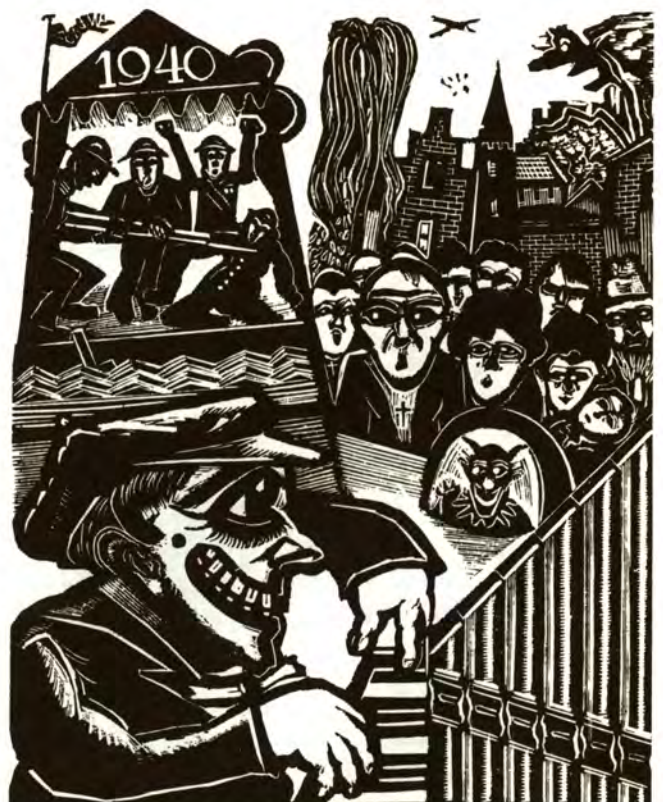
De Duitse Wehrmacht bezet Tsjechoslovakije. Bohemen - Moravië wordt ingelijfd en Slovakije wordt een aparte republiek in de Duitse invloedssfeer.

23 augustus 1939

Hitler sluit met Stalin een niet-aanvalspact. Te Brussel vergaderen de neutrale 'Oslo-landen', waarvan de Scandinavische landen, België, Nederland en Luxemburg deel uitmaken. Koning Leopold III richt namens deze groep een vergeefse plechtige oproep tot verzoening tot de grote mogendheden.

1 september 1939

Duitsland valt Polen binnen. Frankrijk en Groot-Brittannië geven hun hoop op een vergelijk met Duitsland op en verklaren twee dagen later Duitsland de oorlog.

In 1939 maakte de Nederlander Cor de Wolff deze vrij macabere nieuwjaarsgrafiek onder het motto "Cor de Wolff wenst U bij dezen geen executant te wezen". Het nakende oorlogsjaar werpt zijn schaduw vooruit.

Een Duits soldaat bekijkt een vernielde spoorwegbrug over de Maas. De brug werd op 12 mei 1940 door het 5de Ardense Jagers gedynamiteerd.

De achttiendaagse veldtocht (10 mei – 28 mei 1940)

9 april 1940

De Duitsers vallen Noorwegen en Denemarken binnen. De internationale spanning neemt toe. België wil de officiële neutraliteitspolitiek blijven handhaven.

10 mei 1940 4 uur

Havens, vliegvelden en andere strategisch belangrijke plaatsen van Friesland tot Centraal-Frankrijk worden door de Duitse luchtmacht gebombardeerd.

10 mei 1940 4 uur 25

Duitse zweefvliegtuigen landen op het oninneembaar geachte fort van Eben-Emael, dat zij in een mum van tijd onder controle krijgen. Drie strategisch gelegen bruggen over het Albertkanaal worden razendsnel intact veroverd. Het Belgische leger wordt compleet verrast door de aanval.

10 mei 1940 6 uur 45

De Belgische regering verzoekt de Franse en Britse regering om militaire steun.

10 mei 1940 namiddag

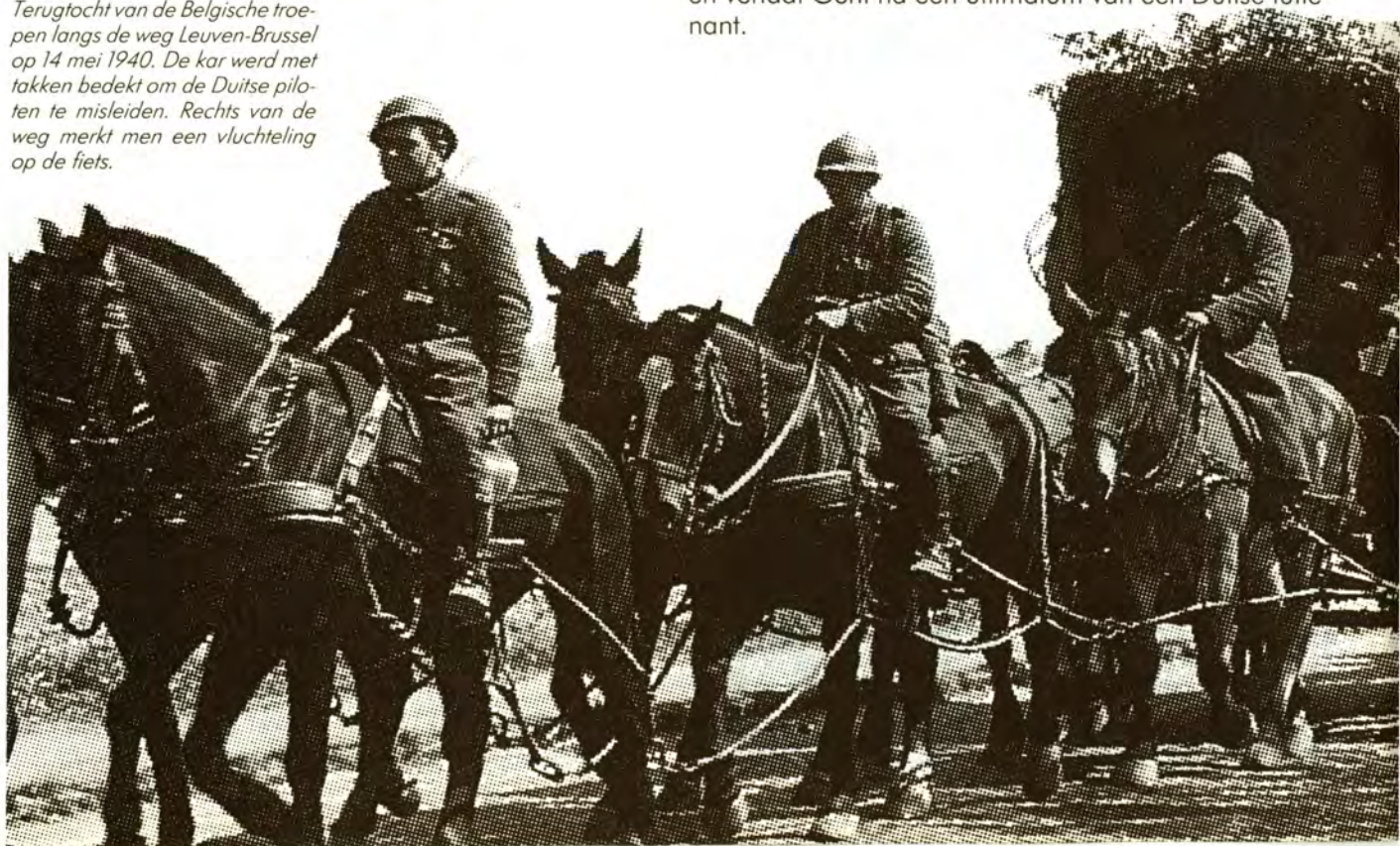
Kamer en Senaat keuren de wet betreffende de overdracht van het wettige gezag in oorlogstijd goed.

DE ACHTTIENDAAGSE VELDTOCHT
(10 MEI - 28 MEI 1940)

- 10 mei tot 18 mei 1940 Op bevel van de Belgische Staatsveiligheid worden over het hele land verdachte vreemdelingen en Belgen (vooral Vlaams-nationalisten, rexisten en communisten) aangehouden. De gearresteerden worden in zogenaamde «spooktreinen» overgebracht naar verschillende kampen in Frankrijk.
- 11 mei 1940 De Duitse opmars ten oosten van Namen en in de Kempen vordert snel. Het Belgische opperbevel besluit tot een algemene terugtocht achter de versterkte K.-W.-linie, die van Koningshooikt (bij Lier) tot Waver loopt.
- 12 mei 1940 De Belgische regering krijgt de toelating om 40.000 jonge mannen tussen 16 en 35 jaar naar Frankrijk te evacueren. De bevolking is in de ban van een «vluchtpsychose» en trekt massaal westwaarts.
- 14 mei 1940 Het gros van de Duitse pantsers steekt de Maas over.
- 16 mei 1940 Na zware gevechten vallen Leuven en Mechelen in Duitse handen. Leuven wordt hierbij, net als in 1914, zwaar geteisterd.
- 18 mei 1940 De Duitsers bezetten Brussel en bombarderen Oostende. Koning Leopold gaat akkoord met het overbrengen van de ministeries naar Frankrijk. Antwerpen is inmiddels ingenomen.
- 19 mei 1940 Duitse eenheden hebben via de voetgangerstunnel te Antwerpen de overzijde van de Schelde bereikt.
- 23 mei 1940 Het Belgische leger ontruimt het Kanaal Gent-Terneuzen en verlaat Gent na een ultimatum van een Duitse luitenant.

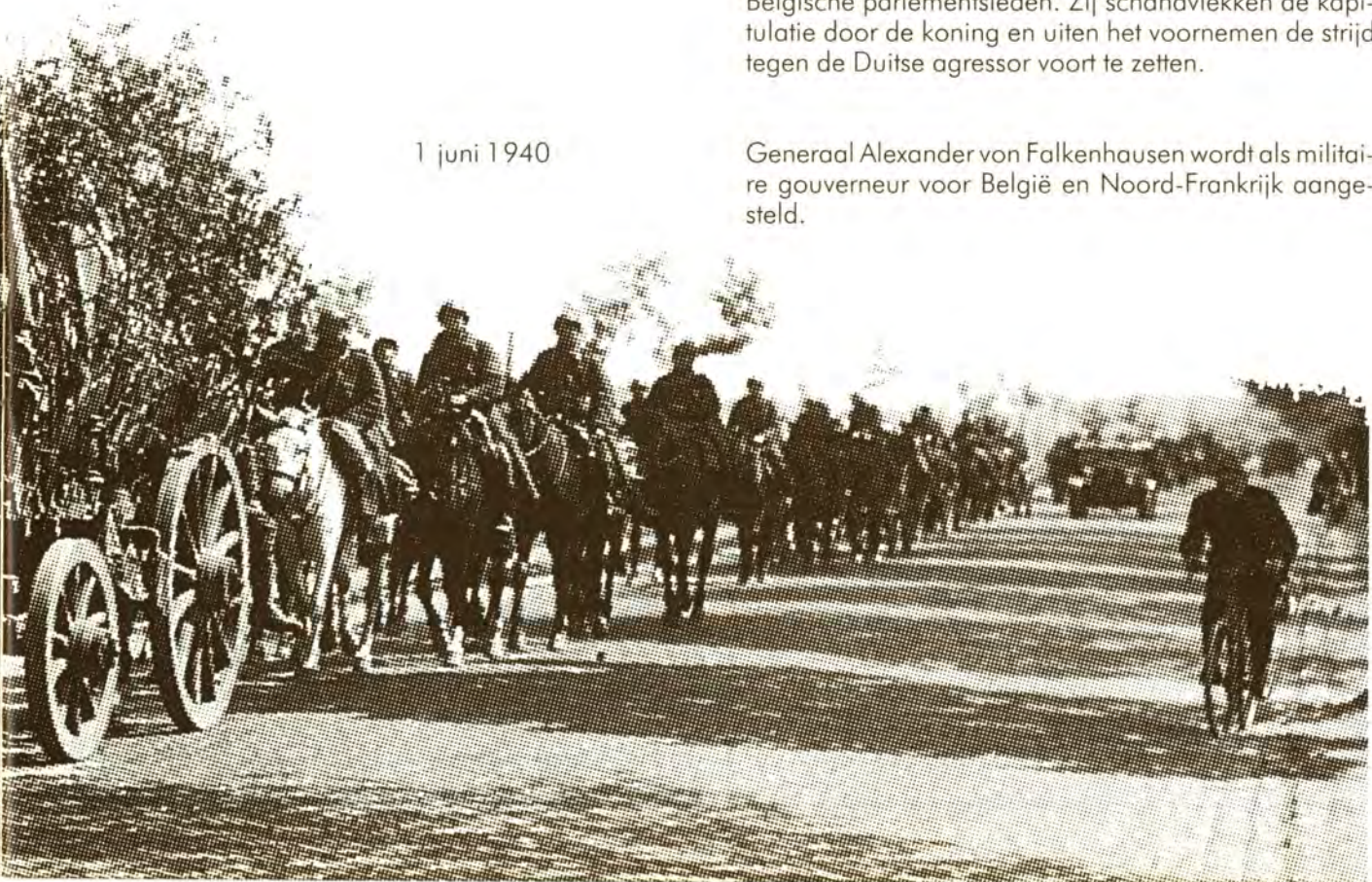
Terugtocht van de Belgische troepen langs de weg Leuven-Brussel op 14 mei 1940. De kar werd met takken bedekt om de Duitse piloten te misleiden. Rechts van de weg merkt men een vluchteling op de fiets.

DE ACHTTIENDAAGSE VELDTOCHT
(10 MEI - 28 MEI 1940)

- 24 mei 1940 De opmars van de Duitse troepen in Noord-Frankrijk wordt door Hitler tijdelijk gestaakt. Deze vertraging in het Duitse offensief maakt de evacuatie van de in het nauw gedreven Britse en Franse troepen mogelijk (operatie Dynamo).
- 25 mei 1940 5 uur Een dramatisch onderhoud van de koning met zijn ministers Pierlot, Spaak, Denis en Vanderpoorten in het kasteel van Wijnendale leidt tot een breuk. De koning wenst als Staatshoofd in België te blijven. De ministers verlaten het land.
- 27 mei 1940 Op de grens van Oost- en West-Vlaanderen zijn op een oppervlakte van 50 km² meer dan twee miljoen soldaten, vluchtelingen en inwoners blootgesteld aan voortdurende Duitse luchtaanvallen.
- 27 en 28 mei 1940 Te Vinkt en Meigem worden meer dan 80 inwoners en vluchtelingen zonder vorm van proces neergeschoten door de Duitsers.
- 28 mei 1940 5 uur Op het hoofdkwartier van de Duitse generaal Von Reichenau ondertekent de Belgische generaal Derousseaux met instemming van de koning het overgaveprotocol. België legt de wapens neer. De Belgische regering, die in Parijs vergadert, wil deze daad van het Staatshoofd niet dekken. Overeenkomstig artikel 82 van de Grondwet stellen de in Raad Verenigde Ministers vast dat koning Leopold III in de onmogelijkheid verkeert te regeren.
- 31 mei 1940 Te Limoges (Frankrijk) vergaderen 143 van de 369 Belgische parlementsleden. Zij schandvlekken de kapitulatie door de koning en uiten het voornemen de strijd tegen de Duitse agressor voort te zetten.
- 1 juni 1940 Generaal Alexander von Falkenhausen wordt als militaire gouverneur voor België en Noord-Frankrijk aangesteld.

Kroniek Sint-Niklaas, begin Tweede Wereldoorlog

1 januari 1939

De nieuwe gemeenteraad treedt in functie. Het Schepencollege wordt gevormd door een coalitie van de Katholieke Vlaamse Volkspartij (KVV) met de Belgische Werkliedenpartij (BWP). Hendrik Heyman wordt voorgedragen voor het burgemeesterschap. Romain de Vidts (Financiën) en Jozef van Royen (Openbare Werken) blijven schepenen. Er komen twee BWP-schepenen: Jozef Vercauteren (eerste BWP-verkozene) en Aloys Symoens (derde BWP-verkozene). Alfons Pincé (tweede BWP-verkozene en senator sinds 1938) wordt voorzitter van de Commissie voor Openbare Onderstand.

5 februari 1940

De gemeenteraad neemt kennis van het ontslag van schepenen Van Royen, die enkele maanden voordien volksvertegenwoordiger werd. Tot nieuwe schepenen wordt Emiel Van Haver verkozen.

zaterdag
6 april 1940 20 uur

In de feestzaal de «Stad Nantes» op de Grote Markt wordt een Groot Volksbal georganiseerd ten voordele van het Plaatselijk Comité tot Steun aan de Gemobiliseerden en hun Gezin. De organisatoren verzekeren dat er een goed orkest zal spelen onder leiding van Jozef De Cock, «hetwelk de laatste moderne Schlaggers ten gehore zal brengen».

woensdag
24 april 1940 20 uur

In de cinema Palace in de Ankerstraat wordt een grote gala-avond gehouden ten behoeve van de noodlijdende families van de gemobiliseerden. Hieraan wordt medewerking verleend door Jozef Schmidt («wereldberoemd Kunstzanger»), August Ardennois (klavier-virtuoos aan de Muntschouwburg), Leo Meersman (viool-virtuoos), mevrouw Eugenie Licenne-Burm (pianiste), kunstdanseres Lillian Sarris en de Musica Symfonie, gedirigeerd door Alfons Cleyman. Op het programma staat werk van Beethoven, Donizetti, Puccini, Mendelssohn, Mozart en Johan Strauss. De opbrengst bedraagt ca. 4.000 frank.

7 mei 1940

Het feestcomité van het Plaatselijk Comité tot Steun aan de Gemobiliseerden en hun Gezin bereidt de organisatie voor van een vriendschappelijke voetbalwedstrijd op het terrein van de Sint-Niklaassche Sportkring op 19 mei 1940. Sportkring zou er aantreden tegen een elftal van het eerste regiment Carabiniers.

10 mei 1940 6 uur

Vliegtuigbombardement met brandbommen op de baan Tilburg-Rijsel, tussen Tereken en Baensland. Er zijn 15 gekwetsten. Het bombardement heeft te maken met een Duitse aanval op het vliegveld van Waasmunster.

10 mei 1940 ca. 17 uur

Laatste zitting van het Schepencollege onder het voorzitterschap van burgemeester Heyman. De enige agenda-

10 mei 1940
A.E. De Schrijver
Minister van
Economische Zaken

punten zijn: de betaalbaarstelling van een betalingsbevel en het opsluiten van een krankzinnige. De bevelhebber van de brandweer, J. Verdurmen, wordt op dit Schepencollege verwacht.

Vanaf 11 mei 1940 treedt de rantsoenering in werking voor brood en meel, gebrande en ongebrande koffie, voedingsvetten, een aantal zetmeelhoudende produkten, zout, suiker, aardappelen, zachte en harde zeep en tafelolie. De verkoop geschiedt tegen afgifte door de verbruiker aan de kleinhandelaar van rantsoeneringszegels. Het dagelijks rantsoen wordt bepaald op: 450 gram brood of 375 gram meel, 25 gram ongebrande s. vekoffie of 20 gram gebrande koffie, 75 gram voedingsvet, 25 gram zetmeelhoudende produkten, 20 gram ndezout, 30 gram suiker, 500 gram aardappelen, 25 gram zeep en 5 gram tafelolie.

10 mei 1940
Burgemeester H. Heyman

«De Burgemeester, gezien de tijdsomstandigheden, beveelt ten zeerste de bevolking aan tot kalmte, stipte en tuchtvolle naleving der bevelen welke door de Hoogere Overheid en het Stadsbestuur gegeven worden – vraagt met aandrang aan de bevolking bij het overvliegen van ons grondgebied zich niet op de straat te vertoonen en beveelt van heden alle licht te dooven»

11 mei 1940

Het Belgische leger eist fietsen op.

11 mei 1940
Burgemeester H. Heyman

«De Burgemeester der Stad Sint-Niklaas doet dringend beroep op de ouders, hen verzoekende hunne kinderen niet alleen op de straat te laten lopen of spelen waardoor ze aan zeer ernstige gevaren zijn blootgesteld.»

12 mei 1940 7 uur

Vliegtuigbombardement met brisant- en brandbommen op de Antwerpse steenweg, de Lindenstraat, de Heymelinckstraat, Klein-Hulst, de Papenackers, de Ankerstraat en de Kapelstraat. Er vallen twee doden. Vijftien gebou-

De officiële aankondigingen van het Stadsbestuur werden destijds gedrukt bij Strybol-Vercruyssen in de Apostelstraat. Zij geven in al hun directheid een bijzonder treffend beeld van de oorlogssituatie in de stad.

De Burgemeester der Stad Sint-Niklaas

doet dringend beroep op de ouders, hen verzoekende hunne kinderen niet alleen op de straat te laten lopen of spelen waardoor ze aan zeer ernstige gevaren zijn blootgesteld.

Sint-Niklaas, 11 Mei 1940.

De Burgemeester,
H. HEYMAN.

De Burgemeester,

Gezien de tijdsomstandigheden, beveelt ten zeerste de bevolking aan tot kalmte, stipte en tuchtvolle naleving der bevelen welke door de Hoogere Overheid en het Stadsbestuur gegeven worden :

Vraagt met aandrang aan de bevolking bij het overvliegen van ons grondgebied zich niet op de straat te vertoonen, en

Beveelt van heden alle licht te dooven.

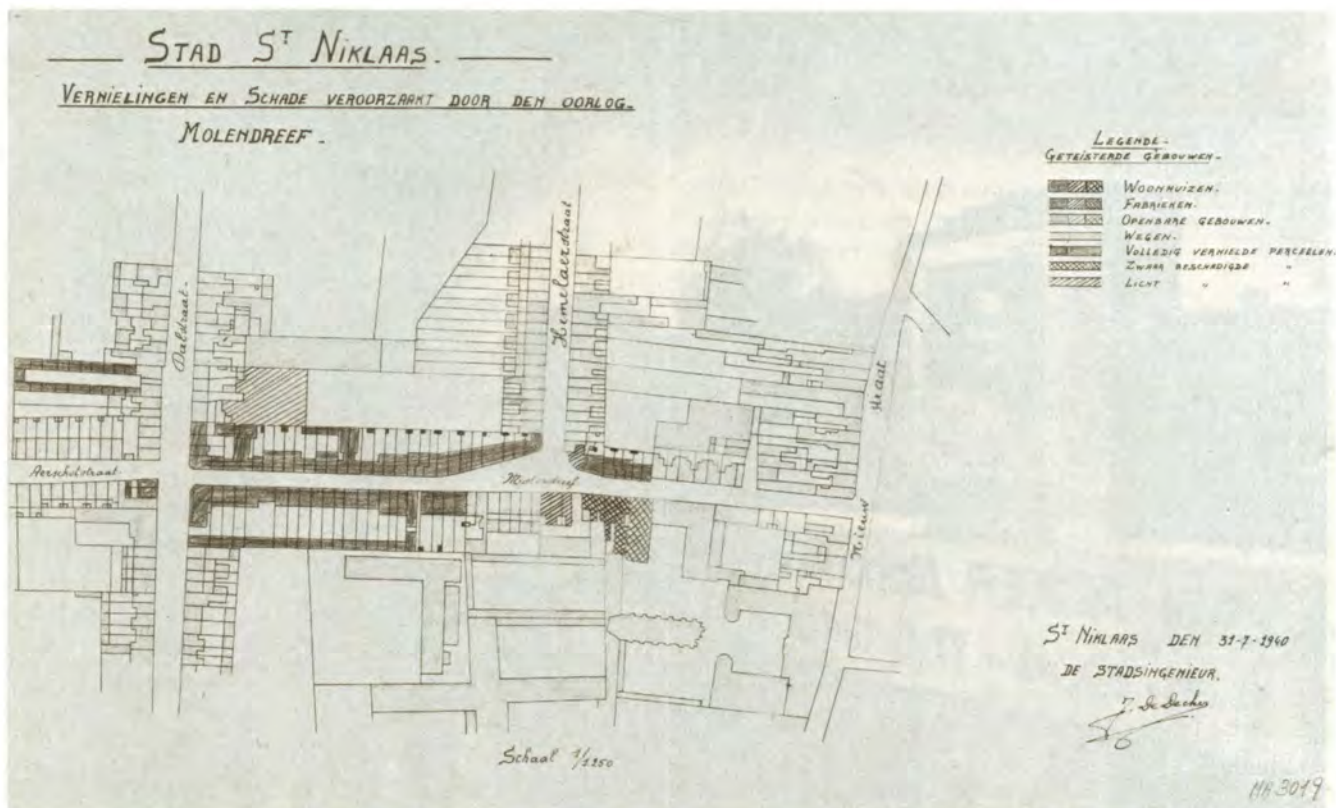
Sint-Niklaas, 10 Mei 1940.

De Burgemeester,
get. H. HEYMAN.

- wen worden beschadigd. De dekenij brandt helemaal uit en zal na de oorlog heropgebouwd worden.
- 12 mei 1940
Burgemeester H. Heyman «Aan de Bevolking. De Burgemeester herinnert aan de bevolking dat gansch het land in Staat van Beleg is. Ten einde ongelukken te vermijden zijn alle samenscholingen van meer dan vijf personen verboden. Wij verzoeken de bevolking, in haar eigen belang, zich stiïpt naar dit bevel te schikken.»
- 14 mei 1940
Burgemeester H. Heyman «Al de jongelingen van 16 tot 35 jaar oud worden verzocht zich aan te melden op het stadhuis, voorzien van hun eenzelligheidskaart, waar de noodige onderrichtingen zullen gegeven worden om de stad binnen den kortst mogelijken tijd te verlaten.»
- 14 mei 1940
Schepen Aloys Symoens verlaat de stad. Hij zal op 1 juni 1940 terugkeren.
- 15 mei 1940
Brandweercommandant J. Verdurmen verlaat de stad en zal begin december in Sint-Niklaas terugkeren.
- 15 mei 1940
Burgemeester H. Heyman «De bewoners worden hierdoor verwittigd dat de toevoer van water naar de stadswaterleiding onderbroken is, zij worden dus aangemaand zoo zuinig mogelijk met water om te gaan en niet anders meer te gebruiken dan voor het strikt noodig huishoudelijk gebruik, daar zij van nu af aangewezen zijn voor de waterbevoorrading langs hun pompputten, en later gebeurlijk door noodleidingen.»
- 16 mei 1940
Burgemeester H. Heyman «In gevolge bevel der militaire overheid is alle verkeer verboden vanaf 17 mei te 8 uur 's morgens tot en met 19 mei 1940 te 8 uur 's morgens.»
- 16 mei 1940
Schepen Romain De Vidts verlaat de stad en zal op 2 juni 1940 terugkeren. In die dagen verlaten nog andere gezagsdragers en hoge ambtenaren Sint-Niklaas: burgemeester Hendrik Heyman, schepen Jozef Vercauteren, politiecommissaris Adolf Cryns en de beide adjunct-commissarissen J. Lanoo en G. Lerno, C.O.O.-voorzitter Alfons Pincé, die met de ambulance van de C.O.O. naar Frankrijk gevluht was.

Door stadsingenieur J. De Decker getekend plan van 31 juli 1940, waarop de door het bombardement vernielde panden uit de Molendreef en omgeving werden aangeduid.

17 mei 1940
tussen 12 uur 30
en 13 uur

Vliegtuigbombardement met brisantbommen op de Molendreef (de huidige Kroonmolenstraat), de Dalstraat, de Gasmeterstraat, de Hofstraat en de Spoorweglaan. De materiële schade is enorm: 89 gebouwen worden vernield, ondermeer het «gasgesticht», de schoolgebouwen in de Driekoningenstraat en de Gasmeterstraat, de pompierwoningen in de Molendreef. Er zijn tenminste 85 dodelijke slachtoffers, waaronder 51 vluchtelingen uit Breda. Er zijn ook 50 gewonden. Het dodencijfer moet met enige omzichtigheid behandeld worden; volgens een andere bron in het Stadsarchief zouden er 87 doden gevallen zijn.

17 mei 1940

Emiel Van Haver roept als waarnemend burgemeester het Schepencollege in spoedeisende buitengewone vergadering bijeen. De notulen van deze zitting vangen aan als volgt: «De Heren Heyman, Burgemeester, Vercauteren, Symoens en De Vidts zijn afwezig. De Heer van Haver en den Stadssecretaris zijn aanwezig. De raad wordt aangevuld door de volgende gemeenteraadsleden: de Heeren D'Hanens Guill., De Meyer Arthur, De Coster Robert, Thibbaut August, Robbens Louis en Aelbrecht Joseph». Op de dagorde staan: de uitgifte van noodgeld om militievergoeding en werklozensteun uit te kunnen betalen en de aanstelling van tijdelijk politiepersoneel (veel agenten zijn onder de wapens).

Specimen van het noodgeld, uitgegeven door het Stadsbestuur.

18 mei 1940

Op de dagorde van het Schepencollege staan: het aangaan van leningen bij de Kredietbank en de Société Générale en de benoeming van tijdelijke bedienden.

Het ereperk op het kerkhof voor de slachtoffers van het bombardement.

19 mei 1940 ca. 17 uur

Er komen brisantbommen terecht op het zuidelijk deel van de Grote Markt, de «Warande». Ook de Lindenstraat wordt getroffen. Aan de Grote Markt vallen er acht doden; er zijn een twintigtal gekwetsten. De materiële schade beperkt zich tot afgerukte dakpannen en gesprongen ruiten. Het Stadhuis, de Onze-Lieve-Vrouwkerk, Cipierage, Parochiehuis, Landhuis en het kasteel van Walburg blijven grosso modo gespaard. Een bom heeft het dak en het gewelf van de Sint-Niklaaskerk doorboord zonder te ontploffen, maar twee andere bommen, die in de buurt vielen, hebben de glasramen sterk beschadigd.

20 mei 1940

De eerste Duitse troepen trekken door Sint-Niklaas op weg naar de kust. In gesloten gelederen en zingend gaan zij langs de Plezantstraat, richting Sint-Pauwels. Bij tal van burgers worden door de Duitsers dames- en herenfietsen, levensmiddelen en ander materiaal, zoals autoonderdelen en bretels in beslag genomen. Zo legt Bernard Wuytack uit de Mercatorstraat 174 klacht neer over het meenemen van een fiets, 6 kg. hesp en 5 kg. rookvlees uit zijn winkel.

21 mei 1940

Sint-Niklaas wordt bezet. Het Schepencollege beslist een aantal comités in het leven te roepen «met het oog om de nooden te lenigen onder de bevolking tengevolge van de tijdsomstandigheden». Er komt een financieel comité, voorgezeten door Meester Guillaume D'Hanens, een steuncomité o.l.v. H. Bruwier, een bevoorradingscomi-

- té o.l.v. M. Verschueren en een comité van de Gezondheidsdienst o.l.v. Dr. Vennens. De besluiten van die comité's krijgen enkel kracht van uitvoering na machtiging van het Schepencollege.
- 22 mei 1940 Het College treft noodmaatregelen betreffende de voedselvoorziening, de verlichting en de hulpverlening aan noodlijdenden.
- 24 mei 1940 Uit een aantal documenten kan men opmaken dat heel wat Sint-Niklazenaars op de vlucht gegaan zijn. Karel Heymans uit de Lamstraat 34 wordt in Waarschoot zijn fiets ontnomen door een Duits soldaat. Jean Janssens de Varebeke uit de Hofstraat 40 moet in Harelbeke 3 fietsen afstaan aan Duitsers.
- 24 mei 1940 Het College gaat een noodlening aan bij de Bank van Brussel
- 24 mei 1940
w.n. Burgemeester
E. Van Haver «Op bevel der Duitse militaire overheid moeten al de jongelingen tusschen de 20 en 35 jaren oud, die zich nog op het grondgebied der stad bevinden, zich aanmelden op het stadhuis, Bureel 6, 2de verdiep.»
- 24 mei 1940
w.n. Burgemeester
E. Van Haver «Op bevel der Orts-Kommandantur is het verboden:
1. Zich buiten het gebied der Orts-Kommandantur te begeven zonder toelatingsbewijs afgeleverd door den Burgemeester en den Orts-Kommandant, 2. De woningen te verlaten vóór 7 uur 's morgens en na 21 uur zonder toelating van den Orts-Kommandant, 3. Wapens en munitie van alle slach te bezitten. Deze moeten afgegeven worden in de Orts-Kommandantur, Statiestraat 14, 4. Jachtwapens moeten afgegeven worden op het politiebureel, 5. Geheime ontvangstoestellen te bezitten en lichtseinen uit te zenden, 6. Reisduiven in het bezit te hebben. Deze dienen onmiddellijk gedood te worden, 7. Klokken te luiden, 8. Onderdanen of dienstplichtigen van vijandelijke legers te herbergen, 9. Betoogingen te houden bij het gebeurlijk gevangenvervoer, 10. Omgang te hebben met krijgsgevangenen, 11. Te fotograferen, te tekenen of te schilderen buitenshuis of van uit het huis naar de straat toe, 12. Verlaten of verwoeste huizen te plunderen. Wie deze bevelen niet naleeft zal volgens de bestaande krijgswetten gestraft worden.»
- 27 mei 1940 Het College gaat een nieuwe noodlening aan bij de Société Générale. De ambtsbevoegdheden van de waarnemende schepenen D'Hanens (KW), De Meyer (KW), Robbens (BWP) en Thibbaut (KVV) worden vastgesteld.
- 28 mei 1940 's Nachts wordt de stad overvlogen door één of verschillende Duitse gevechtsvliegtuigen. Er worden brisantbommen uitgeworpen. In de Hertestraat worden een drietal gebouwen vernield. Op het huis Schoolstraat 85 slaat rond 2 uur 's morgens een blindganger in die door

- 30 mei en 31 mei 1940
Het Schepencollege zorgt voor de aanwerving van tijdelijk hulppersoneel.
- 3 juni 1940
w.n. Burgemeester
E. Van Haver
Secretaris A. Désiron
«Wij brengen ter kennis van de belanghebbenden dat, na onderhandelingen met de Duitse Overheid, wij bekoemen hebben dat al de krijgsgevangenen in hunne haardsteden mogen blijven. De Duitse Overheid zet verder de vrijgelaten krijgsgevangenen aan zoo vlug mogelijk hunne gewone bezigheden ter hervatten. De dienstplichtigen van 20 tot 35 jaar, die niet onder de wapens zijn geweest, moeten zich niet meer aanmelden, eens zij hun naam opgegeven hebben. De krijgsgevangenen moeten zich enkel nog alle drie dagen aanmelden en dit in de volgende orde: den 4-6-40, wier naam begint met de letters A tot J, den 5-6-40, van K tot P, den 6-6-40, van Q tot Z (...)»
- 4 juni 1940
Eerste zitting in oorlogstijd van de gemeenteraad onder het voorzitterschap van E. Van Haver. Er wordt beraadslaagd over de goedkeuring van leningen, de uitgifte van noodgeld, de begroting en de aanvraag van bijskredieten.
- Bevel
(6 juni 1940)
Major und Batl.-
Kommandeur Kedor
«Ik heb vastgesteld dat in Sint-Niklaas-Waas nog talrijke gewezen Belgische Soldaten in burgerkleding rond loopen. Ik beveel dat die gewezen Belgische soldaten zich vandaag (6 juni 1940) om 18 uur (forenuur) vóór het stadhuis in orde moeten opstellen. Die soldaten moeten wederom hun uniform aantrekken; ingeval zij geen meer bezitten, mogen zij in burgerkleding verschijnen. Ingeval ik na dit tijdstip nog een Belgische soldaat aantref, die zich zonder toelating der Duitse Militaire Overheid in

In het Archief van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land Van Waas bevindt zich ook een Nederlandse versie van deze affiche.

- de stad ophoudt, zal ik hardhandig tegenover hem optreden.»
- 13 juni 1940
Tijdens de zitting van de gemeenteraad leggen de schepenen Vercauteren en De Vidts verklaringen af m.b.t. hun tijdelijke afwezigheid. R. De Vidts verklaart: «Alhoewel ik niet voortvluchtig was en geen schuld me kon treffen, heb ik nochtans bij mijn aankomst mijn mandaat van schepenen ter beschikking gesteld van den Heer d.d. Burgemeester. Het is op uitdrukkelijk verzoek van den Heer Burgemeester en de d.d. Schepenen dat ik uitgenodigd werd mijn ambt als schepenen van Financiën weder waar te nemen, gezien de zware financiële problemen waarvoor de stad in dezen lastigen en droeven tijd komt te staan».
- half juni 1940
Het openbaar transport tussen Sint-Niklaas en Antwerpen functioneert weer door een busdienst over Beveren. Er rijdt opnieuw een autobus naar Temse. De verbinding met Gent wordt verzekerd door een elektrische tram tussen Gent en Lochristi, die aansluiting geeft op een bus tot in Sint-Niklaas. Het economische leven komt weer op gang: een aantal breigoedbedrijven hervatten de productie. De grote textiel fabrieken kunnen hun deuren niet heropenen omdat zij vooral voor de export werken. De Waaslandtunnel is opengesteld voor voertuigen vanuit Antwerpen; Sint-Niklazenaars, die naar Antwerpen gaan, moeten de noodbrug van Sint-Anneke gebruiken.
- eind juli 1940
Men is volop bezig met het opruimen en slopen van de nog overeind staande muren van de huizen, die bij het bombardement van 17 mei verwoest werden. Het dak van het dwarsschip van de Sint-Niklaaskerk is hersteld; de gebroken glasramen zijn weggenomen en voorlopig door triplexplaten vervangen. Op het kerkhof is een gemeenschappelijk graf gemaakt voor de slachtoffers uit Breda.
- 1 augustus 1940
Hendrik Heyman is uit Frankrijk teruggekeerd te Sint-Niklaas. Hij woont geen zittingen bij van de Gemeenteraad en het College. VNV-meeting in cinema Palace met als spreker ondermeer Kamerlid Raymond Tollenaere.
- 2 augustus 1940
Eerste verzetsactie: op de huisgevels van enkele plaatselijke VNV-kopstukken worden doodshoofden geschilderd.
- begin augustus 1940
Het station is weer open voor het reizigersverkeer. Men kan vier maal per dag naar Gent of naar Antwerpen (Vlaams Hoofd). Naar Temse heeft men spoorverbindingen om 6u32, 10u30 en 18u22, naar Hulst en Terneuzen om 7u15 en 15u20. De lijn Dendermonde – Sint-Niklaas kan nog altijd niet gebruikt worden.
- rond 7 augustus 1940
Voor dringende mededelingen aan de bevolking heeft het Stadsbestuur een belleman aangesteld. Het eerste bericht dat hij omroept, is de aankondiging van een

Het station van Sint-Niklaas tijdens de Tweede Wereldoorlog. Kinderen verzamelen zich op het perron om op vakantie te gaan.

half augustus 1940	vergadering in de Stadsschouwburg omtrent de repatriëring van in Frankrijk verblijvende jongeren. Er is een Comité in het leven geroepen, dat voor de coördinatie en de praktische organisatie hiervan instaat. Het Comité wil een convooi van een tiental vrachtwagens naar Zuid - Frankrijk sturen, om er een belangrijk contingent jongeren op te halen. Het heeft al meer dan 3000 brieven verdeeld, die voor de ouders van de jongeren bestemd zijn.
16 augustus 1940	Een comité leidt de hulpacties aan de getroffen en van de verschillende bombardementen. Het zorgt voor het verzamelen van kleren, ondergoed, schoeisel, tafels, stoelen, kasten en bedden voor de noodlijdenden. De goederen worden bijeengebracht in het lokaal «De Kappers» in de Kalkstraat.
eind augustus 1940	Propaganda-avond van het Verbond der Dietsche Nationaal-Solidaristen (Verdinaso) in de Stadsschouwburg met ongeveer 400 toeschouwers. Voorzitter Thiers brengt hulde aan de nagedachtenis van de vroegere leider Joris van Severen, die te Abbeville op 20 mei 1940 door een dronken Franse officier werd doodgeschoten.
eind augustus 1940	Er zijn veel werklozen ten gevolge van de economische laagconjunctuur en de gedaalde industriële en handelsactiviteiten die onder het oorlogsgebeuren fel te lijden heeft. De stad doet een grote inspanning om de werkloosheid te bestrijden door het laten uitvoeren van openbare werken: wegeniswerken in de Verlengde Hovenierstraat, waar ondergrondse leidingen voor water en gas geplaatst worden, reiniging van grachten en herstellingswerken aan het wegdek van Drie Gaaien te Heimolen. Er worden ook werklozen ingezet om op de Grote Markt het gras tussen de kasseien weg te halen. Daarnaast zijn er

- veel vrijwilligers naar Duitsland vertrokken om er te gaan werken, terwijl er elke dag honderden arbeiders tewerkgesteld zijn bij het ontginnen van sparrenbossen. Inmiddels is men erin geslaagd het telefoonnetwerk van de openbare diensten te herstellen.
- 20 augustus 1940 De Bestendige Deputatie ontzet Alfons Pincé COO-voorzitter, uit zijn ambt wegens zware nalatigheid.
- 1 september 1940 16 uur De Rederijkerskamer «De Goudbloem» speelt in de Stadschouwburg het stuk «Het leven begint» in een regie van Robert Pauwels. De voorstelling is niet voor iedereen toegankelijk, maar wordt enkel aangeboden aan wie een kostuum of het equivalent daarvan in baar geld schenkt aan de behoeftige jongeren, die uit Frankrijk teruggekeerd zijn. De giften worden afgeleverd op bureau 12 van het stadhuis, waar de uitnodigingskaarten klaarliggen.
- 4 september 1940
w.n. Burgemeester
E. Van Haver «Bericht aan de Beroepsofficieren en Beroepsonderofficieren welke zich in de stad bevinden. Op bevel der Ortskommandantur moeten alle Beroepsofficieren en Beroepsonderofficieren zich vrijdag 6 september 1940, te 10 uur v.m. stipt, bevinden in de Weylerkazerne, Slachthuisstraat, alhier. Zij zullen zich voorzien van voedsel voor twee dagen. Indien zij aan dezen oproep niet beantwoorden, lopen zij gevaar hun recht op pensioen te verliezen.»
- zondag 8 september 1940
17 uur Op initiatief van enkele culturele verenigingen en met de medewerking van het Stadsbestuur wordt de Rubenscantate van Peter Benoit op de Grote Markt uitgevoerd. Er zijn 600 zangers en 90 musici (van het Koninklijk Filharmonisch Orkest van Antwerpen) bij betrokken, die onder leiding van Hendrik Diels spelen. Ondermeer vanwege de duurte van het toegangsticket is er maar een matige belangstelling.
- september 1940 Het grootste deel van de breigoedfabrieken is opnieuw aan het werk. Ook bij de ververijen, tapijtweverijen en meubelmakerijen noteert men een herneming van de activiteit.
- rond 24 september 1940 Het comité ten gunste van de geteisterde families, dat gevormd wordt door de katholieke vrouwenverenigingen, waarschuwt de bevolking tegen mogelijke anonieme collectes. Het laat weten dat de 200 gezinnen in het bezit zijn van meubilair en kleding en het bedankt de edelmoedige schenkers uit de stad en de nabijgelegen dorpen Tielrode, Stekene, Sint-Gillis en Sint-Pauwels, alsook de studenten, de scouts en het Rode Kruis.
- eind september 1940 In de woning van een graanhandelaar in de Ankerstraat heeft de rijkswacht een grote hoeveelheid illegale koloniale goederen aangetroffen. Een door het Stadsbestuur opgevorderde ploeg arbeiders heeft een hele dag werk gehad om het depot naar het Stadhuis te vervoeren. Het

Een winterse marktdag tijdens de oorlog. Vergeleken met de levendige handel op de vooroorlogse donderdagen biedt deze foto maar een schrale en desolate aanblik.

betreft een inbeslagneming van 30 ton goederen ter waarde van ongeveer een half miljoen frank. Tot de vangst behoren 11 ton zeep van Marseille, 12 ton gerst en allerlei andere produkten zoals gedroogde erwten en confituur. Ook bij handelaars in de Nieuwstraat, de Stationsstraat en de Kokkelbeek worden geheime voorraden ontdekt. De zeep zal tegen een matige prijs verkocht worden aan de werkloze bevolking.

begin oktober 1940

1500 werklozen worden door het Stadsbestuur ingezet bij het schoonmaken van de Zwartebeek en andere grachten en bij het onderhoud van de bermen. Ongeveer 3800 gezinnen worden door de C.O.O. ondersteund. Onder het voorzitterschap van erevrederechter Van Haelst wordt «Winterhulp» opgericht, een comité dat de behoeftige bevolking wil helpen tijdens de zware wintermaanden.

rond 10 oktober 1940

Men begint aan de heropbouw van de Landbouwschool. Een houten nooddak is aangebracht boven de woonst van de deken. De fabrieken Waasland en Peeters worden gerestaureerd.

10 oktober 1940

Secretaris-Generaal Vossen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken laat Burgemeester Heyman weten dat de Commissie van Advies een onderzoek heeft uitgevoerd i.v.m. zijn ambtsverlating en beslist heeft dat hem niets ten laste kan gelegd worden.

14 oktober 1940

Heyman biedt om persoonlijke redenen zijn ontslag aan als Burgemeester van Sint-Niklaas. Het ontslag wordt aanvaard en in het Staatsblad van 17 oktober 1940 bekendgemaakt.

23 oktober 1940
tussen 16 en 17 uur

Luchtbombardement met brisantbommen door geallieerde vliegtuigen. De Paddeschootdreef wordt zwaar getroffen: het huis nr. 110 wordt totaal vernield en de huizen nrs. 91, 93 en 95 worden ernstig beschadigd. Men constateert bovendien grote materiële schade aan huizen in de A. Rodenbachstraat, de H. Verrieststraat,

Duitse troepen in de straten van de stad. De foto komt uit de oorlogsdocumentatie van de toenmalige hoofdpolitiecommissaris Adolf Cryns.

eind oktober 1940	de Watermolendreef, de H. Consciencestraat en de Guido Gezellelaan. Er zijn vier dodelijke slachtoffers en vijf gekwetsten.
eind oktober 1940	Het aantal werklozen, dat reglementair gaat stempelen, bedraagt 31 80 mannen en 1747 vrouwen. Het cijfer daalt voortdurend ten gevolge van het vertrek van vrijwilligers naar Duitsland.
1 november 1940	De schepenen Aloïs Symoens en Romain De Vidts worden voor een termijn van drie maanden door de gouverneur geschorst wegens ambtsverlating.
begin november 1940	Het Stadsbestuur bestudeert nieuwe plannen voor openbare werken: de bouw van een nieuwe overdekte vismijn in de Molendreef, de constructie van een zwembad in de Breedstraat, de realisatie van een laan tussen de Grote Markt en de autoweg Gent-Antwerpen, de verbreding, reiniging en overwelving van de Zwartebeek.
19 november 1940	Omzendbrief van de Provinciegouverneur: "Een burgemeester of een schepen die zijn post heeft verlaten en van de bezettende macht de toelating niet ontvangt om, hetzij zijn ambt te hervatten, hetzij het verder waar te nemen, mag ook de gemeenteraadsvergaderingen niet meer bijwonen. Hij blijft nochtans lid van den raad en er mag tot de aanstelling van den in aanmerking komenden plaatsvervanger niet overgegaan worden tenzij belanghebbende ontslag moest indienen".

- rond 25 november 1940 Het gemeentelijk comité voor de bevoorrading ondervindt grote moeilijkheden om aan voldoende vlees te geraken. De beenhouwerijen zijn maar één dag per week open en zij worden verzocht erop toe te zien dat iedereen een deel van de krappe voorraad ontvangt, hoe miniem dat deel ook is.
- 28 november 1940 Schepen Symoens biedt zijn ontslag aan.
- begin december 1940 Op last van de politie worden de grote Novawinkels op de Grote Markt en het Kardinaal Mercierplein gesloten «wegens prijsverdriving». Een affiche maakt het publiek duidelijk dat deze winkels, die gespecialiseerd zijn in de verkoop van zijde, garen, wol en rubberwaren, te hoge prijzen hanteren.
- 9 december 1940 Gemeenteraadszitting: "Alvorens over te gaan tot het volgende punt der dagorde houdt de Heer Schepen Vercauteren er aan eene verklaring af te leggen in verband met den opzeg gedaan door de rechterzijde van het bestuursakkoord en wat er hem toe genoopt heeft zijn ontslag als Schepen in te dienen wat hij dan ook terzelfdertijd schriftelijk bevestigt. De raad neemt akte van dit ontslag. De w.n. Heer Burgemeester wedervoert hierop dat door de oplossing der partijen hij van meening is dat er dient te worden bestuurd boven alle partijgeest en is van oordeel dat er geen reden meer aanwezig zijn om het bestuursakkoord te behouden. Hierop verlaat de Heer Vercauteren zijn schepenzetel en neemt plaats bij de leden der linkerzijde." (Citaat uit verslagboek)
- 11 december 1940 Emiel Van Haver wordt benoemd tot Burgemeester van Sint-Niklaas bij een besluit genomen door H. Adam, waarnemend Secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid (Belgisch Staatsblad, 13 december 1940).
- 23 december 1940 De Oberfeldkommandant weigert aan de geschorste schepenen A. Symoens en R. De Vidts de toelating te verlenen om hun ambt na afloop van de schorsingstermijn weer uit te oefenen. Luidens een brief van de gouverneur betekent dit verbod dat «belanghebbende van alle openbare mandaten moet afzien en dus, onder meer, niet meer mag zetelen als gemeenteraadslid».

De evacuatie van Breda 12 mei 1940

Op 11 mei trekken de Fransen Breda binnen. Zij vrezen dat de stad als het noordelijkste punt in de Franse verdedigingslinie het zwaar te verduren zal krijgen. De Franse commandant beslist dat de hele burgerbevolking geëvacueerd moet worden vanaf Pinksterzondag 12 mei. Omdat de militairen de gereedstaande auto's en bussen in beslag hebben genomen, moeten de mensen per fiets of te voet vertrekken. Langs twee routes, Zundert en Hoogstraten, begeven de burgers zich naar Antwerpen, dat zich bereid verklaard heeft hen op te vangen. De vluchtelingen trekken weldra de aandacht van vijandelijke vliegtuigen, die hen met bommen en mitrailleurs zullen bestoken. De westelijke groep wordt aan de grens bij Wuustwezel plots niet toegelaten op Belgisch grondgebied en wijkt westwaarts uit naar het Nederlandse Achtmaal. Deze groep slaagt erin vanuit Achtmaal contact te krijgen met de Duitse bezetter in Breda en keert op 14 en 15 mei terug van de zinloze uittocht. De oostelijke groep zijn langduriger en gevaarlijker. Na door Belgische soldaten opgehouden en ver omgeleid te zijn, bereikt het grootste deel van hen uiteindelijk Antwerpen. In de daartoe beschikbaar gestelde scholen vinden velen een onderkomen en goede verzorging. Onder druk van de oprukkende Duitse legers en de stroom van Belgische vluchtelingen voelen velen zich gedwongen om verder te trekken: zij zijn in de ban van een vluchtpsychose. Vóór op 17 mei in de Scheldestad het consigne gegeven wordt om in de huizen te blijven, zijn duizenden Bredenaars doorgetrokken naar Sint-Niklaas, Gent en Brugge. Hoewel velen erin slagen om tegen eind mei terug te keren naar Breda, zijn er begin juni nog ruim 3000 inwoners vermist. Het Bredase opsporingscomité, dat heel wat Bredenaars in Vlaanderen en Frankrijk weervindt, zal uitgroeien tot een informatie- en repatriëringsorganisatie voor alle Nederlanders in België en Frankrijk.

Dit bronzen grafplaatje bevindt zich in de museumcollecties van de Oudheidkundige Kring.

Vrijdag 17 mei 1940 : een zwarte bladzijde in de annalen van Sint-Niklaas

De Molendreef dankt zijn naam aan de kroonmolen die er tot 1897 gestaan heeft op één van de hoogste punten van de stad Sint-Niklaas. De molen behoorde toe aan olieslager Antoon Piessens en was oorspronkelijk een oliemolen. In 1850 erfde Judocus Bernardus Poppe-Piessens de molen, die in 1854 een korenmolen werd. Jan Victor Heynderickx-Aluwe kocht hem in 1866; in 1895 ging hij over in de handen van de kinderen Heynderickx, die hem in 1897 lieten afbreken. De Molenberg bleef evenwel tot in de jaren twintig bestaan.

De omliggende wevers- en brandweershuisjes werden stuk voor stuk voor bekwame ambachtslieden bewoond. Er was een smid, een kleermaker, een haarkapper, een frietkraam, een ijsventer, vijf herbergen, drie groentewinkels, een schoenmaker, een kolenboer, een kleine weversfabriek en op het einde van het korte straatje, dat aan een dreef paalde, bevond zich de peperfabriek.

Vrijdag was voor moeder en vader een zware dag. Als haarkappers van beroep dienden zij 's morgens om zes uur op te staan want het was behoorlijk druk in de zaak. Om 12u.45 werd er gegeten. Moeder was zeer tevreden en vertelde vader dat het een winstgevende voormiddag was. Het was ontzettend: rond 13 u. hoorde men een enorme klap en aan alles kwam een einde, ons huis was enkel nog een puinhoop. Vader was onder de kachel geslingerd; hij was zwaar gewond en had onbeschrijfelijk veel pijn. Moeder zat nog op haar stoel, maar was al dood.

Na het optrekken van de stofwolken was er buiten op straat een enorme chaos. Overal gehuil en gekerm van kinderen, vrouwen en mannen. Doden en gewonden met afgerukte ledematen en verbrijzelde gezichten. Vele burens en vrienden dood of zwaargewond. Een vrouw van wie de arm werd afgerukt. Haar man, Henri Weyers, lag dood op straat. Wat verder lag een meisje met een afgeslagen been; zij leed ontzettend.

In de Landbouwschool van de Broeders werden de eerste zorgen toegediend. Ik zag er een kreunend jongetje, van wie de helft van het gelaat weggeslagen was; hij had nog enkele minuten te leven. Gruwelijk is het gehuil en gekerm in de Landbouwschool. Bij gebrek aan degelijk materiaal werden alle beschikbare middelen aangewend voor het vervoer van de gekwetsten. Zo zag men zonneblinden, deuren, zelfs ladders, die als draagberrie dienst deden. De zwaargewonden werden op een draagbaar naar de kliniek gebracht. Langs de weg stonden de mensen verslagen voor hun deur.

Voor de kliniek stonden burgerauto's en een ambulancewagen van het leger, waaruit de eerste gekwetsten binnengebracht werden. Aan de ingang van de kliniek was het leed nog erger. Overal bloed. Een jongetje, wiens voetje nog met een reepje vlees aan zijn been hing, riep naar zijn moeder.

Daarnaast lag er een meisje met een diepe wonde in de lenden; zij wist dat haar moeder dood was, zij weende en kermde. Wat verder lag er een Franse soldaat, die met een mantel bedekt was, te sterven. Een moeder riep naar haar kinderen. Zij gilde alsof de bommen nog aan 't vallen waren.

Uren zou het nog duren vooraleer alle gekwetsten verzorgd waren. Dokters en verpleegsters vochten voor het leven van al die gewonden, die misschien aan de zwaar geïnfecteerde wonden toch zouden bezwijken. Ik had willen wegvlugten van deze plaats, maar bleef bij mijn vader, die nog enkele uren te leven had (...).

Door een bombardement van amper twee minuten was ik alles kwijt: mijn ouders, hun huis, hun geld, alles. Oorlog is compleet zinloos.

Eduardus Van Royen

Deze vooroorlogse postkaart is één van de weinige iconografische documenten in verband met de Molendreef. Vooraan poseren de kinderen uit de straat. Links en rechts ziet men de later door de bommen geteisterde huizenrijen.

Ik bevond mij met de wezen op de speelplaats. Wij hadden net gegeten: het moet rond halfeen geweest zijn. Plots zag ik één vliegtuig in de lucht draaien. Ik riep naar de wezen dat zij in de kelder moesten beschutting zoeken en porde hen ertoe aan om zich te haasten. Beneden het weeshuis had iemand die aan de IJzer geweest was een goed ingerichte schuilkelder gemaakt. Wij hadden al een paar maal geoefend met het alarm en waarschijnlijk dachten er een aantal dat het weer een oefening was. Ik liep de eetzaal van het weeshuis binnen, hield mij vast aan een pilaar en schoof onderuit. Ik viel achterover. Het ogenblik daarop verspreidde zich een stofmist. Ik zag jongens die zich aan de klink van de washokdeur vasthielden. Wij gingen in de kelder schuilen. Ik hoorde een jongen roepen: «Ze laten iets vallen». Gelukkig waren er geen ongelukken gebeurd. De broeders kwamen ook in de kelder en Vader Overste liet vragen of alle wezen er nog waren.

Na ongeveer een uur waagde ik mij buiten. Ik zag bladeren, takken en planken op de koer. Het Franse dak van de Middelbare Landbouwschool was volledig weggeblazen: de planken lagen tot in de Beekstraat. De Landbouwschool had een zeer soliede constructie; de Bredase vluchtelingen, die er verbleven, wisten niet dat er drie bommen boven hun hoofd tot ontploffing gekomen waren. Eén bom had een gat geslagen in de klas van broeder Sebastianus.

Ik ging verder de straat in en werd er geconfronteerd met het puin van de zwakgebouwde negentiende-eeuwse wevershuisjes in de Molendreef. Ik zag «Henri de Metser» sterven. Ik denk dat er dertien mensen onmiddellijk gedood waren. Alleszins vijf werklozen, die zoals naar gewoonte – op de hoek van de Aarschotstraat en de Dalstraat – stonden aan te schuiven. Omdat het nog vroeg na de middag was, waren er niet meer werkloze slachtoffers. De baas van café «De Vrije Duif» werd verpletterd onder het gewicht van een invallend stuk muur van de Landbouwschool. Ook de ouders van Ward Van Royen kwamen om, «Henri de Metser» en zijn vrouw, de «Roste» van de Molendreef, die overal verschijningen van Onze-Lieve-Vrouw zag, en een soldaat in de buurt van de fabriekspoort. Ik was ook getuige van een komisch tafereel: burenen, die bij elkaar gingen loeren om te zien of er niets interessants kon meegepikt worden.

Officiële hulpdiensten heb ik niet gezien. Broeder Aloïs had vrij vlug contact met de vrijwillige helpers, die zorgden voor het wegbrengen van de lijken naar het kerkhof en van de gekwetsten naar het hospitaal. Hovenier-bloemist Saeys spande zich hierbij ten zeerste in en werd voor zijn onbaatzuchtige inzet bijzonder gewaardeerd. Schepen Van Haver reed met zijn fiets rond en poogde de mensen te kalmeren.

Het inslaan van de bommen heb ik niet gehoord: wel zag ik een enorme stofwolk. Ik heb later op de koer 1 ½ kilo bomscherven bijeengegaard: vooral 's morgens als de dingen nog wat bedauwd waren, vielen die geel-roestige stukken metaal op.

Broeder Stanislas Van De Wiele bij het puin van de Middelbare Landbouwschool. De foto werd enkele weken na het bombardement genomen.

De eerste Bredase vluchtelingen kwamen in het Instituut Onze-Lieve-Vrouw-Onbevlekt in de Gasmeterstraat aan op donderdagvoormiddag rond 10 uur. Zij hadden een document mee van het stadhuis, waaruit wij vernamen dat wij hen te eten moesten geven en hen slaapgelegenheid moesten bieden. Wij zijn dan prompt begonnen met het ontruimen van de klassen van de huishoudschool. De banken werden in één klas opgestapeld. Voor de jonge kinderen, wier ondergoed nat was van de urine, vond men propere kleren bij de geburen. De vluchtelingen moesten op stro slapen.

Op vrijdagmorgen bracht onderpastoor Verschraegen van de Onze-Lieve-Vrouwekerk melk en aardappelen mee die hij van boeren gekregen had. Een beenhouwer uit Breda had twee hespen mee, waarvan bouillon werd gekookt. Rond de middag zaten de vrouwen buiten aardappelen te schillen, de kinderen speelden in de buurt van de kapel, de was hing te drogen. Een zuster was met een dame aan het werk in de huishoudklas. Ik was aan het eten in de refter van het klooster.

Plots gebeurde het. Ik zag een vuurbol op tafel. Het was gelijk een bliksem. Men had bommen gegooid op de huishoudklas, waar de zuster op slag gedood werd, op de speelplaats, nabij de kapel, op de «gasketel» en verder op de Spoorweglaan tot aan de Hofstraat. Er was een enorme rookontwikkeling. Ik liep naar buiten, trapte op het lijk van een vrouw, ging weer in het klooster. De werknemers van de Fabrik Verbreyt kwamen spoedig langs de poort van de Nijverheidsstraat in de school en begonnen de gekwetsten te evacueren naar de turnzaal van Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie.

Er kwamen mensen in het klooster binnen met stukken uit hun rug, maar wij konden hen niet helpen. Een andere medezuster is nog dezelfde dag overleden.

Wij zijn langs de Hofstraat weggetrokken en gingen in de kelder van de Heilige Familie schuilen en bidden. Daarna zijn wij naar het Instituut Berkenboom gekomen. Drie à vier dagen later ben ik naar de Gasmeterstraat teruggekeerd. Alles lag er nog in puin.

Ik zag er wegterende lichaamsdelen liggen, bijvoorbeeld een hand van een kind; ik ben toen naar Emiel Van Haver toegestapt en heb hem gevraagd om de nodige hygiënische maatregelen te nemen. Hij heeft er dan voor gezorgd dat er kalk werd gestrooid om te ontsmetten en dat er kuilen werden gegraven, om de afgerukte stukken lichaam te begraven. In de stad heerste een verschrikte, gedrukte stemming.

Veel mensen zaten in de kelders. Men hield zich stil.

De Middelbare Landbouwschool na het bombardement. Er werd al begonnen met de opruimings- en herstellingswerken.

De grote turnzaal van de school was opgeëist door het Belgische leger en ingericht als een verpleegzaal. Op het dak was in grote witte letters duidelijk gemaakt dat men er zieken verzorgde of zou verzorgen. Omstreeks 13 uur hoorde men het vallen van de bommen. Er waren enkele zusters die in paniek onder de struiken doken aan de kloosterkapel. Wij gingen kort daarna in de gewelfde, stevig gebouwde kelders van de school wachten en bidden. Opeens ontstond er een grote toeloop aan het park. Wagens kwamen aangereden en men bracht heel veel gekwetsten, meestal Nederlanders, binnen. Zij werden eerst in de lange gang gelegd vooraan, en dan verderop, tot in de turnzaal. Er waren mensen bij die deerlijk toegetakeld waren, die geen armen of benen meer hadden. Eerwaarde Heer Directeur Baert diende aan de zwaargewonden het Heilig Oliesel toe. De gewonde zusters van de Berkenboom werden vrij vlug weggehaald en elders gebracht. Wij gingen zien of wij niet konden helpen, maar het bleek niet nodig te zijn.

In de loop van de volgende weken werden de Nederlandse vluchtelingen door hun families of door toedoen van een comité naar huis teruggebracht. Eén man bleef langer: hij was te ernstig gewond om vervoerd te kunnen worden. Ook bleef er een Belgisch militair, die dag en nacht door een zuster verpleegd werd. Er waren geen kinderen in de school. Zij waren bij het begin van de oorlog naar huis gestuurd; alle lessen waren immers geschorst. Rond 17 mei denk ik altijd terug aan die gebeurtenissen, ik wil daarover spreken, maar er zijn minder en minder mensen die er iets van weten.

Slachtoffers van de luchtbombardementen

12 mei 1940

- Valentine DE MOL (1887), inpakster, Klein-Hulststraat 68
- Marie-Thérèse PEETERS (1922), Bellestraat 33

17 mei 1940

- Petrus DE MERECY (1899), blauwverver, Aerschotstraat 21
- Joseph DE BLOCK (1890), handelaar, Dalstraat 74
- Fredericus WEYERS (1882), metser, Dalstraat 78
- Carolus WEYN (1912), wever, Dalstraat 93 B
- Emma BOEYKENS (1870), Dalstraat 99
- Alphonsina VAN ACKER (1904), breister, Dalstraat 121
- Magdalena CORNET (1903), tabakbewerkster, Dalstraat 123
- Wivina PAUWELS (1879), kloosterling-onderwijzeres, Gasmeterstraat 26
- Margareta VERGAUWEN (1897), kloosterling-onderwijzeres, Gasmeterstraat 26
- Albertus ROSSOU (1893), elektricien, Hofstraat 103
- Germania JANSSENS (1902), winkelierster, Hofstraat 103
- Desiderius VAN NERUM (1901), rietbewerker, Hofstraat 109
- Maria BOEL (1900), stikster, Hofstraat 109
- Ludovicus DE PAUW (1882), kleermaker, Molendreef 2
- Josephus VAN DEN BOSSCHE (1879), voerman, Molendreef 8
- Edmondus THOMAES (1874), gelaagwerker, Molendreef 16
- Rosalia HEYNDRIKX (1875), huisvrouw, Molendreef 26
- Augustinus VAN ROYEN (1896), haarkapper, Molendreef 28
- Anna RAES (1898), huishoudster, Molendreef 28

- Fredericus WEYERS (1869), Molendreef 29
- Josephina SMET (1866), huishoudster, Molendreef 29
- Emilius CORNELIS (1878), meester-wever, Molendreef 30
- Catharina LOQUET (1881), huishoudster, Molendreef 30
- Elisabeth CORNELIS (1919), tekenaarster, Molendreef 30
- Emerencia VAN MELE (1916), werkvrouw, Molendreef 61
- Aloysius VERBEKE (1887), wever, Molendreef 67
- Marcel CHOTAU, soldaat bij het Belgische leger
- Josephus GINKELS, soldaat bij het Belgische leger, broodbakker
- Gustave NOLS, kapitein bij het Belgische leger, eerste opsteller bij het Ministerie van Financien

Mijn Jezus, barmhartigheid.

†

GODVRUCHTIG AANDENKEN AAN

Dorothea-Elisa-Joannes Merckx,

dochter van Albert-Joannes en Kath. Van der Stricht,
geboren te Sint-Niklaas, den 7 Februari 1943;

Hilda-Suzanna Daeleman,

geboren te Sint-Niklaas, den 7 April 1943,

Alina-Louisa Daeleman,

geboren te Sint-Niklaas, den 16 October 1939,

Martha-Rosa Daeleman,

geboren te Sint-Niklaas, den 27 September 1937
dochters van Carolus-Josefus en Josefina De Schepper;

Emerantia De Jonghe,

weduwe van Frans Van Moere,
geboren te Nieuwkerken-Waas, den 19 April 1876;

Martha-Maria Van Moere,

echtgenote van Gustaaf De Naeyer,
geboren te Nieuwkerken-Waas, den 1 Maart 1908;

Denise De Naeyer,

dochter van Gustaaf en Martha-Maria Van Moere,
geboren te Sint-Niklaas, den 23 April 1941;

Cecile Maras,

echtgenote van Aloys Jacob,
geboren te Sint-Niklaas, den 23 Januari 1886;

Aloysius Jacob,

echtgenoot van Cecile Maras,
geboren te Sint-Niklaas, den 6 Maart 1886;

Maria-Carolina Tinck,

echtgenote van Carolus-Franciscus Vandenberghe,
geboren te Sint-Niklaas, den 26 April 1880;

Carolus-Franciscus Vandenberghe,

echtgenoot van Maria Tinck,
geboren te Sint-Niklaas, den 4 December 1875;

Paulus-Frans Robbrecht,

echtgenoot van Sidonia-Maria De Schryver,
geboren te Sint-Niklaas, den 20 Augustus 1910;

Maria Noppe,

weduwe van Lod. De Pauw,
geboren te Sint-Niklaas, den 31 Juli 1886;
tengevolge van oorlogsfeiten overleden te Sint-Niklaas,
den 20 December 1944.

Het gebeurde op een avond zooals we die kennen naar het einde van December toe: een kille mist over de donkere verlaten straten. Bijna iedereen is thuis: sommigen reeds te bed, anderen rustig aan het praten na den werkdag, sommigen bidden het avondgebed, elders worden de kerststalletjes gereed gezet voor het feest van den Vrede.

En dan plots: een akelig geschuifel gevolgd door een vreeselijke ontploffing. En niets meer dan stofwolken, puinen, lijken en kreunende gekwetsten.

Er wordt gebeden. Velen herinneren zich de waarde voor zulke oogenblikken van «Mijn Jezus, barmhartigheid!».

En laten wij dan ook hopen dat ze allen bij God barmhartigheid vinden; dat hun offer moge bijdragen tot den vrede, beloofd aan de menschen van goeden wil.

Ze vielen als slachtoffers van duivelsch oorlogstuig. Maar God zal hun offer loonen.

Barmhartige Jezus, geef hun de eeuwige rust.

H. Hart van Jezus, bescherm België.

Vluchtelingen uit Breda, slachtoffers van het luchtbombardement van vrijdag 17 mei 1940

Maria E. PHILIPSEN (1895), Hermanus J. STRUYER (1879), Jacoba M.-VERWYMEREN (1923), Johannes MEEUWESEN (1885), Johannes C. LARDENOY (1898), Frederika KOEVOETS (1898), Jacobs J.M. LARDENOY (1930), Gijsbertus J. VAN WELY (1921), Jacoba F. VAN WELY (1929), Josephina A. KOENRAAT (1897), Christianus H. SCHRIKS (1931), Antonet VERHEYEN (1887), Johanna VAN DER LINDEN (1922), Catharina VAN DER LINDEN (1924), Josephina W. GILLIS (1922), Antonia M. MOELANDS (1915), Aaltje WILLEMS (1908), Hendrikus J.H. VISSERS (1899), Maria VISSERS (1924), Hermanus J.M. VISSERS (1927), Joannes J. VISSERS (1933), Matheus W. VISSERS (1936), Petronella G. VISSERS (1929), Barbara C. SCHEETS (1920), Cornelia M. SCHETS (1925), Herman PH. STRUYER (1879), Adrianus STRUYER (1917), Helena STRUYER (1919), Jans STRUYER (1922), Petrus J. STRUYER (1924), Wilhems JORIS (1881), Gielhelmus J. JORIS (1917), Maria A. JORIS (1920), Leonardus J. JORIS (1923), Margaretha M. WILLEMS (1932), Alberdina J.M. WILLEMS (1899), Margaretha J. WILLEMS (1904), Cornelis A. WAGENER (1906), Adrianus J.M. WAGENER (1931), Aldert W. WAGENER (1935), Cornelis L. WAGENER (1936), Johanna C. WIEGERAAD (1896), Antonius C.W. SCHELLEKENS (1935), Jacobus MEEUWESEN (1883), Christiaan MEEUWESEN (1894), Adriana C. VAN DER LINDEN (1934), Johanna Francisca MAGIELSE (1932), Antonia M. DE JONG (1902), Adriana P.C. SCHOUWENAARS (1922), Pieternella H. SCHOUWENAARS (1924), Geertruida SCHOUWENAARS (1926), VAN PRAAT, Elisabeth J. VAN GILS (1920).

19 mei 1940

- Johannes BRYNS (1867), leurder, Knapstandstraat 54
- Cyrillus MOREL (1879), wever, Kokkelbeekstraat 53
- Constantinus SEVERIUS (1925)
- Roger SEVERIUS (1927), Peter Benoitstraat 79
- Franciscus SMET (1873), Hospitaalstraat 10 (ouderlingenhuis)
- Ludovicus VAN DEN HENDE (1874), sigarenmaker, Kokkelbeekstraat 65
- Karel VAN HECKE (1870), Raapstraat 49
- Petrus VERCAUTEREN (1879), appretbewerker, Broodstraat 29
- Ludovicus VERHEYDEN (1887), arbeider, Mechelse Steenweg te Lier

28 mei 1940

- Maria NOORTS (1911), snijdster, Schoolstraat 14
- Maria VAN RAEMDONCK (1856), Hertestraat 4

23 oktober 1940

- Leonie IVENS (1905), huisvrouw, Paddeschootdreef 98
- Silvia COLT (1888), huisvrouw, Paddeschootdreef 108
- Walter VAN VLIERBERGHE (1938), Paddeschootdreef 110
- Joseph WELLEMAN (1938), Paddeschootdreef 114

20 september 1944 (geëvacueerde burgers)

- Cornelis DE PUTTER (1922), landarbeider, Zaamslag te Othene (NI)
- Jan DEURWAARDER (1932), Zaamslag te Othene (NI)
- Isidorus KEGELS (1911), Tholenstraat 73 te Terneuzen (NI)
- Adolf MOENS (1907), blokmaker, Schuttershof te Terneuzen (NI)

20 december 1944

- Maria NOPPE (1886), Gasmeterstraat 37
- Hilda DAELEMAN (1943), Gasmeterstraat 43
- Alina DAELEMAN (1939), Gasmeterstraat 43
- Martha DAELEMAN (1937), Gasmeterstraat 43
- Elza DAELEMAN (1934), Gasmeterstraat 43
- Carolus VANDENBERGHE (1875), Gasmeterstraat 45
- Maria TINCK (1880), Gasmeterstraat 45
- Aloysius JACOB (1886), stoker N.M.B.S., Gasmeterstraat 47
- Cecilia MARAS (1886), huisvrouw, Gasmeterstraat 47
- Martha VAN MOERE (1908), Gasmeterstraat 49
- Denise DE NAEYER (1941), Gasmeterstraat 49
- Emerentia DE JONGHE (1876), Gasmeterstraat 49
- Dorothee MERCKX (1943)
- Paulus ROBBRECHT (1910), bakelietpresser, Gasmeterstraat 61

2 januari 1945

- Franciscus WITTOCK (1892), hovenier, Begijnenstraat, veldwegel (huis nr. 49/1)

Gedachtenis aan de echtgenoten

August VAN ROYEN

Geboren te Sint-Niklaas
op 11 december 1896
en er overleden op 20 mei 1940
Politiek gevangene 1914 - 1918

Anna RAES

Geboren te Sint-Niklaas
op 11 april 1890
en er overleden op 17 mei 1940

Beiden op tragische wijze om het leven gekomen tijdens
de noodlottige bombardementen door de Duitse militaire
vliegtuigen op de stad Sint-Niklaas,
uitgevoerd op 17 mei 1940.

Voornaamste gebruikte bronnen

- Archief K.O.K.W.: affiches Tweede Wereldoorlog, knipselboek Le Soir van Albert Buvé.
- Stadsarchief: Telling 1930, Resolutieboeken Gemeenteraad en Schepencollege, Oorlogsdossiers Modern Archief.
- Dienst Burgerlijke Stand: Akten van de Burgerlijke Stand 1940-1945.
- Dienst Bevolking: Bevolkingsregister 1947.
- Literatuur: Luc Schepens, Dagboek van een politiek conflict, 1970; Reeks België in de Tweede Wereldoorlog, De Nederlandsche Boekhandel, dl 1-6, 8, 1984-1990; Theo Luyx en Marc Platel, Politieke geschiedenis van België, 1985; Mark Van Den Wijngaert, Het beleid van het comité van de secretarissen-generaal in België tijdens de Duitse bezetting, 1975; Peter Taghon, De achttiendaagse veldtocht, 1990.

Illustraties

De illustraties zijn afkomstig van het Stadsarchief (p. 15 en 32), het Archief van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (p. 13-15, 18, 25), het Archief van de Broeders Hiëronymieten (p. 28 en 30), het Internationaal Exlibriscentrum (p. 3, 6-8), de heren Cornelis (p. 31), A. Cryns (p. 20, 22 en 23), A. Van Der Gucht (p. 27), E. Van Royen (p. 34). De foto op p. 16 werd gemaakt door Paul De Malsche. De foto's op p. 9 en 11 werden overgenomen uit het boek van Peter Taghon.

